

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

W formalnych definicjach miasto i wieś były zazwyczaj rozróżniane na zasadzie dychotomii, tj. przeciwstawiania miejskich (a zatem nierolniczych) i wiejskich wzorców życia. Wprawdzie ujęcie to już się zdewało, jednak w potocznym rozumieniu, jak również w świadomości zarządzających rozwojem metropolii jest nadal aktualne. W polskich miastach oraz ich obszarach funkcjonalnych rolnictwo miejskie traktowane jest jako pewna archaiczna pozostałość obszarów wiejskich. Podobnie badania naukowe dotyczące miejskiego rolnictwa były w Polsce przez dziesięciolecia bardzo zaniedbywane zarówno przez przedstawicieli nauk rolniczych jak i urbanistów. Ci pierwsi koncentrowali się głównie na tradycyjnym wiejskim rolnictwie, a drudzy postrzegali miejskie rolnictwo raczej tylko przez pryzmat rezerwy gruntów. W polskiej literaturze przedmiotu coraz częściej podnosi się kwestie miejskiego środowiska przyrodniczego oraz znaczenia terenów otwartych w zrównoważonym rozwoju miast, ale o rolnictwie miejskim wspomina się dość nieśmiało. W krajach wysoko rozwiniętych tematyka miejskiej agrokultury (urban agriculture) przeżywa natomiast okres „odrodzenia”, i coraz mocniej podkreśla się, że działalność rolnicza pełni ważną rolę w zrównoważonym rozwoju obszarów metropolitalnych. Pozwala ona bowiem na zachowanie istotnych wartości przyrodniczych i kulturowych, podnosi bezpieczeństwo żywnościowe metropolii, a także umożliwia realizację wielu celów społecznych. W Polsce w obszarach metropolitalnych prawie 60% powierzchni zajmują użytki rolne, a na 100 mieszkańców przypadają około 2 gospodarstwa rolne, stąd powstaje pytanie czy możliwy jest zrównoważony rozwój tych obszarów bez utrzymania ich rolniczego użytkowania i zachowania żywotnych ekonomicznie gospodarstw rolnych? Zdaniem autorów projektu odpowiedź jest przecząca, gdyż zrównoważony rozwój obszarów metropolitalnych oznacza zapewnienie żywotności całego układu wielkomiejskiego, w tym również ekonomicznej żywotności gospodarstw rolnych i podtrzymania produkcji rolniczej.

Celem projektu będzie ocena znaczenia rolnictwa miejskiego (i podmiejskiego) w kreowaniu zrównoważonego rozwoju obszarów metropolitalnych. W szczególności dokonana zostanie ocena skali, przyczyn i skutków przemian w rolnictwie oraz użytkowaniu gruntów rolnych w polskich obszarach metropolitalnych. Zidentyfikowane zostaną determinanty decydujące o przebiegu procesów zmian strukturalnych w rolnictwie miejskim (i podmiejskim), a także zaprezentowane zostaną nowe funkcje oraz adekwatne modele rozwoju rolnictwa miejskiego.

Zakres przestrzenny analiz ograniczono do 5 celowo dobranych obszarów metropolitalnych reprezentujących metropolie o odmiennej wielkości oraz położone w różnych regionach kraju (Warszawa, Kraków, Wrocław, Trójmiasto, Lublin). Projekt badawczy dotyczy społeczno-ekonomicznych, środowiskowych i planistycznych aspektów rozwoju rolnictwa miejskiego w obszarach metropolitalnych, stąd w jego realizację zostaną zaangażowani przedstawiciele nauk ekonomiczno-rolniczych, a także planiści przestrzenni.

Pierwszym etapem projektu będzie przedstawienie i dopracowanie pojęć związanych z problematyką rozwoju rolnictwa miejskiego. Planuje się również (na podstawie przykładów zachodnioeuropejskich) omówić tematykę miejskich strategii żywnościowych oraz ocenić zasadność restytucji i rozwoju rolnictwa w metropoliach. Prowadzone rozważania teoretyczne będą uwzględniać polskie uwarunkowania instytucjonalne, przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne. Kolejny etap badań obejmie kompleksową charakterystykę rolnictwa miejskiego w obszarach metropolitalnych. Analizy będą prowadzone w ujęciu dynamicznym oraz przestrzennym z uwzględnieniem szeregu cech lokalizacyjnych, przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych. Bardzo istotny element projektu będą stanowić badania mikroekonomiczne miejskich towarowych gospodarstw rolnych (dane FADN). Mają one na celu przedstawienie i ocenę procesów adaptacyjnych gospodarstw do warunków miejskich, a także określenie możliwości i czynników ich rozwoju. Uzupełnieniem tych badań będą analizy z wykorzystaniem metody studium przypadku oraz metody modelowej. Ich efektem będzie wypracowanie wzorcowych modeli organizacji gospodarstw rolnych sprzyjających realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju obszarów metropolitalnych. Planuje się także pozyskać materiały pierwotne i poznać opinię lokalnych ekspertów, którzy ocenią skalę, przyczyny i skutki zmian w rolnictwie miejskim. Ponadto badaniami zostaną objęci mieszkańcy obszarów metropolitalnych, którzy określą „wkład” rolnictwa w zrównoważony rozwój metropolii oraz sensowność jego restytucji i rozwoju w Polsce. Aby uchwycić wpływ procesów urbanizacji na zmiany zasięgu strefy zabudowy, a także zbadać zgodność faktycznej struktury wykorzystania terenu z planami zagospodarowania przestrzennego itp. przeprowadzone zostaną również analizy dokumentów planistycznych, multitemporalnych ortofotomap cyfrowych i zdjęć satelitarnych oraz danych LIDARowych. Dla wybranych gmin i osiedli miejskich wyznaczone zostaną także modele ekologiczno-przestrzenne.

Uzasadniając celowość prowadzenia badań nad znaczeniem i przemianami rolnictwa i terenów rolnych w obszarach metropolitalnych należy podkreślić, iż rolnictwo poddawane jest bardzo dużej presji urbanizacyjnej, a dynamiczne procesy dezagrarnizacyjne obserwowane w Polsce stanowią duże zagrożenie dla zrównoważonego i trwałego rozwoju miast i obszarów metropolitalnych. Procesy te nie zostały dotychczas w kompleksowy sposób opisane i zinwentaryzowane, stąd projekt ma zapełnić lukę badawczą.